

УДК 336.02:338.431

В.П. Ільчук, д-р екон. наук

В.С. Садчиков, аспірант

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

В.П. Ильчук, д-р экон. наук

В.С. Садчиков, аспирант

Черниговский государственный технологический университет, г. Чернигов, Украина

ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ АГРАРНОГО БИЗНЕСА

V.P. Pchuk, Doctor of Economic Sciences

V.S. Sadchykov, post-graduate student

Chernihiv State Technological University, Chernihiv, Ukraine

WAYS OF IMPROVING FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF AGRIBUSINESS ENTERPRISES

Розглянуті теоретичні та практичні положення, що стосуються фінансово-економічної безпеки суб'єктів аграрного сектору економіки. Визначені шляхи покращення фінансово-економічної безпеки аграрних підприємств та розроблені практичні рекомендації їх впровадження.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, аграрний бізнес, національна економіка, аграрний сектор, сільськогосподарські виробники, економічна ефективність, економічна інтеграція, ринкова адаптація, фінансові ресурси, ринкова економіка.

Rассмотрены теоретические и практические положения, касающиеся финансово-экономической безопасности субъектов аграрного сектора экономики. Определены пути улучшения финансово-экономической безопасности аграрных предприятий и разработаны практические рекомендации их применения.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, аграрный бизнес, национальная экономика, аграрный сектор, сельскохозяйственные производители, экономическая эффективность, экономическая интеграция, рыночная адаптация, финансовые ресурсы, рыночная экономика.

Theoretical and practical provisions are relating to financial and economic security actors of the agricultural sector. The ways of the financial and economic security and agricultural enterprises developed practical recommendations for implementation.

Key words: financial and economic security, agricultural business, national economy, agricultural sector, farmers, economic efficiency, economic integration, market adaptation, financial resources, market economy.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки проблема фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного бізнесу стає все більш актуальною. Аграрні підприємства займають особливе місце, що не дозволяє їм повною мірою брати участь у міжгалузевій конкурентній боротьбі, тому що сільське господарство залежне від природних факторів і має яскраво виражений сезонний характер виробництва, з низьким рівнем дохідності, більш відсталою у технологічному плані матеріально-технічною базою в порівнянні з іншими галузями й повільніше пристосовується до мінливих економічних і технологічних умов.

Економічні суб'єкти у складних умовах реформування, змушені приділяти значну увагу проблемам безпеки, що обумовлено як політичною, соціально-економічною нестабільністю в суспільстві та економіці, так і загостренням загроз життєздатності самих суб'єктів аграрного бізнесу. В умовах низького рівня фінансово-економічної безпеки організації не можуть гарантовано, ритмічно забезпечувати фінансовими ресурсами свою виробничо-господарську та фінансову діяльність, здійснювати реальне чи фінансове інвестування, виконувати свої зобов'язання перед державним, регіональним і місцевим бюджетами, перед контрагентами (покупцями, банками, страховими інститутами). Тому забезпечення фінансово-економічної безпеки нині є досить актуальним завданням для керівників підприємств всіх форм власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню питань захисту виробничих сільськогосподарських систем, підвищення їх фінансово-економічної безпеки як на макроекономічному, так і на мікроекономічному рівнях присвячені праці Р. Акоффа, В.А. Барінова, С.Ю. Глазьева, О.В. Іншакова, Д. Кейнса, Н.Д. Кондратьєва, Р. Коуза, Д.С. Львова, В.І. Маєвського, К. Макконелла, К. Фрімена та інших учених.

Зарубіжний досвід державного аграрного протекціонізму розкривається в роботах: В.І. Кушліна, С. Опенишева, О.Г. Овчинникова, А.Г. Папцова, Р.Г. Янбиха та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових праць за цією тематикою, актуальними залишаються питання, які спрямовані на підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного бізнесу, розроблення практичних заходів безпечного ведення бізнесу в аграрній сфері.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема оцінювання економічної безпеки держави, регіону, галузі або підприємства останнім часом набула особливої актуальності. Однак, незважаючи на великий інтерес до неї вітчизняних та зарубіжних учених і практиків, слід зазначити, що існуючі розробки в основному присвячені різним аспектам національної та регіональної безпеки, і значно меншою мірою – питанням економічної безпеки аграрних підприємств.

Відсутність єдиного підходу до вирішення зазначеної проблеми пов'язано не тільки з недостатністю вивчення економічного (основного) аспекту діяльності аграрних підприємств, але значною мірою з труднощами обліку впливу факторів зовнішнього середовища (історично сформована суспільно-політична система держави; система моральних принципів, властивих цьому громадянському суспільству; рівень взаємовпливу держави і громадянського суспільства, в якій функціонує конкретне підприємство).

Узагальнюючи думку багатьох авторів, серед проблем фінансово-економічної безпеки підприємства, які потребують невідкладного вирішення, необхідно виділити:

- відсутність визначеності у виборі складових фінансово-економічної безпеки підприємства;
- наявність значних труднощів формалізованого опису динамічних властивостей підприємства з погляду забезпечення його фінансово-економічної безпеки у взаємозв'язку з діями дестабілізуючих факторів;
- труднощі з визначенням складу оціночних критеріїв складових фінансово-економічної безпеки;
- відсутність загально визнаних вітчизняних методик оцінювання рівня складових фінансово-економічної безпеки підприємства, оскільки підходи, які здобули визнання у зарубіжній практиці, не завжди можна застосувати в умовах економіки України;
- відсутність методики комплексного оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства, з урахуванням всіх її складових. Ця проблема досить істотна, оскільки рівні різних складових визначаються за різними шкалами, що ускладнює їх зведення в єдиний комплексний показник.

Таким чином, проблема фінансово-економічної безпеки підприємства вимагає комплексного підходу. У цьому зв'язку виникає нагальна потреба в науковій і практичній розробці цієї проблеми, розумінні сутності понять безпеки в цілому та фінансово-економічної безпеки в тому числі.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розроблення теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо підвищення рівня фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Під фінансово-економічною безпекою підприємства розуміється кількісно та якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства,

що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі його фінансової філософії та створюють необхідні передумови фінансової підтримки його стійкого зростання в поточному і перспективному періоді [1].

До складу фінансово-економічної безпеки підприємства включено такі підсистеми: фінансова; внутрішньоекономічна; зовнішньоекономічна (економіка зв'язків підприємства з зарубіжними підприємствами); соціально-економічна [2].

Сутність фінансово-економічної безпеки підприємства, на нашу думку, – це не тільки захищеність капіталу підприємств, організацій, установ, але і їх готовність створювати нові механізми реалізації фінансових угод, захисту прав усіх учасників фінансових відносин, а також упорядкування і здійснення контролю за фінансово-економічними потоками та відповідний рівень страхування різного роду непередбачуваних ризиків.

Для підвищення фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного бізнесу необхідно наступне:

1. Проводити інтеграцію малих підприємств у великі (асоціації, корпорації, холдинги та ін.) – таким чином отримуючи ефект синергізму. Синергізм – це результат взаємодії складових системи, за якої загальний ефект є більшим від суми ефектів її складових. Коли йдеться про інтеграцію, спрямовану на використання властивості синергізму, вартість підприємства в її результаті перевищує вартість окремих підприємств до реорганізації. Ефект синергізму виникає завдяки дії таких чинників:

- а) економія на витратах, яка виявляється зі зростанням масштабів виробництва;
- б) економія фінансових ресурсів;
- в) збільшення частки продукції на ринку.

Основні мотиви, які можуть спонукати до реорганізації, поглинання, приєднання чи злиттям різних видів підприємств:

- прагнення заволодіти ліцензіями, патентами, ноу-хау, які є в розпорядженні підприємства, що перебуває в кризі;
- отримання надійного постачальника ресурсів виробництва;
- податкові переваги. Прибуткова фірма може придбати компанію, яка має від'ємний об'єкт оподаткування та отримати економію на податкових платежах;
- придбання активів за ціною, нижчою за вартість їх заміщення, передача технологічних і управлінських знань та навичок тощо;
- диверсифікація активів та діяльності з метою зменшення ризиків;
- попередження захоплення компанії великими корпоративними "акулами" та збереження контролю над підприємством.

Розрізняють горизонтальне злиття (приєднання, поглинання) та вертикальне.

Горизонтальне злиття — це об'єднання двох фірм, які виробляють однаковий тип товару чи надають однакові послуги.

Вертикальне злиття — це злиття одного підприємства з його постачальником сировини чи споживачем продукції.

Такий спосіб укрупнення (інтеграції) досить ефективний в аграрній сфері та забезпечує більшу стійкість вже не одного, а групи підприємств у кризові часи.

2. Страхування врожаю на підприємствах аграрного бізнесу. Страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень є винятково важливим для сільських товаровиробників, оскільки дозволяє хоча б частково зменшити збитки за рахунок відшкодування.

Страховання врожаю має свої особливості порівняно з іншими видами майнового страхування. Воно, як й інші види майнового страхування, здійснюється на підставі договорів майнового страхування, що укладаються страхувальником зі страховиком. Урожай може бути застрахований за договором страхування на користь особи, яка зацікавлена в його збереженні.

Обов'язки страховика та страхувальника визначаються Правилами страхування врожаю. Термін дії договору страхування обумовлений тривалістю вирощування культур від моменту посіву до отримання врожаю.

Страховання може здійснюватися комплексно від усіх страхових випадків або від окремих ризиків: посухи, градобобою, зливи та бурі, вимерзання та приморозків, випрівання та вимокання. При комплексному страхуванні встановлюється єдиний страховий тариф.

Сільськогосподарські ризики, на відміну від інших подій, характеризуються тим, що мають системний характер. Стихійні явища, які впливають, наприклад, на врожайність сільгоспкультур, мають поширення на значній території і призводять до втрат у більшості господарств. Це веде до того, що страхові компанії, які формують страховий портфель, не мають достатньої мотивації страхувати сільські господарства однієї місцевості у значній кількості, бо таким чином не виконується принцип диверсифікації ризиків. Сільське господарство не характеризується високою рентабельністю, що в свою чергу вимагає максимально зменшувати витрати. Страховання буде додатковим тягарем для сільгоспвиробника. Тому захист від таких ризиків майже неможливий без втручання держави на ринок сільськогосподарського страхування. Аналіз систем страхування агроризиків різних країн дозволяє стверджувати, що тільки в тих країнах, в яких держава надавала фінансову підтримку через субсидіювання частини страхових платежів, адміністративних витрат, система аграрного страхування дійсно працює ефективно [3]. Метою держави має бути допомога страховим компаніям та сільгоспвиробникам у таких формах:

- інвестування інфраструктурних проектів;
- субсидіювання страхових платежів;
- фінансування адміністративних витрат;
- участь у фінансуванні фондів, пулів, спрямованих на ліквідацію катастроф та природних лих.

У той же час досить суттєвим має бути внесок держави в інформування сільгоспвиробників про форми допомоги та про можливості, які вони зможуть отримати, скориставшись цією допомогою [3].

3. Інформаційна забезпеченість – практично не використовується як один із основних чинників розвитку та стабільності сільськогосподарських підприємств, оскільки рівень передачі інформації на всіх підприємствах галузі без винятку слабкий. Це перш за все проблема загальнодержавного характеру, а вже потім загальногалузевого, тому що держава повинна забезпечувати і контролювати передачу інформації в стратегічно важливій галузі. Цей фактор практично не виконується, тому фінансово-економічна безпека всіх підприємств галузі по цьому фактору є практично мінімальною. З усього цього можна зробити висновок, по-перше, що вся проблема інформаційного забезпечення полягає у відсутності єдиного комплексного системного підходу до інформаційного потоку, тобто відсутня єдина інформаційна система. По-друге, внутрішній документообіг підприємств все ж таки залишається паперовим, що зумовлено третьою найголовнішою проблемою – проблемою персоналу. Більшість працівників підприємств не бажають застосовувати сучасні тенденції інформаційного забезпечення управління. В першу чергу це стосується керівництва, від якого і залежить впровадження новітніх те-

хнологій оброблення та розповсюдження інформації. Так, переважаючим способом передачі інформації залишається усний та документальний паперовий.

Єдиним позитивним кроком вперед за останні роки у цій сфері можна назвати підключення підприємств до всесвітньої мережі Інтернет. Це дало змогу працівникам отримувати більше інформації про сучасний стан аграрного ринку, сучасні методи та тенденції просування товарів на ринок, що загалом збільшило приток інформації, яка застосовується в управлінні, тобто в процесі розроблення та прийняття рішень.

4. Ринкова адаптація. Суть адаптації полягає в тому, що адаптивним є той стан виробництва, при якому забезпечується рівновага попиту і пропозиції на ринку сільськогосподарської продукції, а виробник має можливість постійно підтримувати економічні показники на бажаному рівні, спираючись на постійний моніторинг внутрішніх і зовнішніх умов господарювання. Недостатня економічна ефективність аграрних підприємств залежить не тільки від макроекономічних умов господарювання, а й від їхніх адаптаційних можливостей в ринковому середовищі. До активних механізмів адаптації пропонується відносити: моніторинг ринкової кон'юнктури; створення стабільної зони; активна ринкова позиція; система накопичення ресурсів; застосування новітніх технологій; розподіл ринку; пошук гаранта; самовдосконалення; стратегія виживання, а до пасивних – розвиток тіньового виробництва; бартерні операції; непрофільна діяльність; неплатежі та інші. Процес адаптації складається з таких етапів: параметрична адаптація – це нижній рівень адаптаційного процесу, який пов'язаний з пристосуванням підсистем підприємства. Такий вид адаптації необхідний у тих ситуаціях, коли йде процес розбалансування зв'язків між підприємством та ринковим середовищем, відновленням якого і займається адаптація. Адаптація параметрів пов'язана з ідентифікацією, тобто з визначенням цих параметрів у режимі нормального господарювання підприємства; структурна адаптація використовується тоді, коли завдяки корекції параметрів (підсистем підприємства) неможливо досягнути ефективної адаптації підприємства. Якщо в процесі розвитку підприємства його структура змінюється і така ситуація постійно повторюється, то в такому випадку застосовують адаптацію структури підприємства; адаптація об'єкта застосовується, якщо адаптація параметрів і структурна адаптація не в змозі покращити ефективність господарювання підприємства, тоді потрібно адаптувати об'єкт управління в цілому. Адаптація пов'язана зі зміною певних функцій об'єкта, його структури, характеру зв'язків із зовнішнім середовищем та ін. Адаптація підприємства до впливів зовнішнього середовища припускає внесення значного числа змін у діяльність підприємства; кількість, характер, масштаб змін і ресурси, необхідні для підтримки цих змін, при значній інтенсивності впливу факторів зовнішнього середовища можуть бути дуже різноманітні. У цьому випадку визначення характеру всіх змін, внесених у діяльність підприємства, їхня локалізація, взаємозв'язок і, головне, організація контролю за внесенням змін перетворюються в громіздку і трудомістку роботу. Адаптація підприємства стає не контрольованою, а тому, не керованою. Упущення навіть незначних на перший погляд змін у внутрішніх системах і підрозділах підприємства здатне знизити ефективність процесу адаптації. Це дає змогу виділити в процесі адаптації підприємства до змін у ринковому середовищі два поняття: адаптивну реакцію підприємства та сам процес адаптації. Виділені складові адаптації, у свою чергу, мають потребу в чіткому визначенні їхньої сутності. Під адаптивною реакцією підприємства на впливи зовнішнього середовища розуміється зміна стратегічних цілей діяльності підприємства чи способів досягнення цих цілей, що істотно впливають на відносини підприємства з ринковим середовищем. У свою чергу, процес адаптації варто розуміти як процес внесення змін у функціонування внутрішніх систем і діяльність підрозділів підприємства, що супроводжують адаптивну реакцію підприємства. Адаптивна реакція і

процес адаптації нерозривно пов'язані один з одним, оскільки адаптивна реакція підприємства втрачає зміст без внесення відповідних змін у внутрішні системи і підрозділи підприємства, а ці зміни доцільні тільки у випадку зміни стратегічних цілей діяльності підприємства й обраних шляхів та способів їхнього досягнення. Постійно в процесі господарювання виникає потреба в адаптації підприємства до ринкового середовища, що обумовлюється або збереженням ефективності функціонування або її підвищенням. Все це характеризує актуальність та перспективність дослідження методів адаптації. В теорії управління складними системами адаптація розглядається як спеціальний процес управління [4].

5. Нарощування фінансово-економічного потенціалу. У забезпеченні та зростанні фінансового потенціалу підприємства важливе значення відіграє його фінансовий стан. Він створює певний базис для реалізації останнього.

У фінансовій літературі запропонована значна кількість показників оцінювання фінансового стану: платоспроможність; фінансова стійкість; ступінь забезпеченості ліквідності та платоспроможності в короткостроковому періоді та фінансової стійкості в довгостроковому періоді; розміщення та використання засобів підприємства; зміни в розміщенні засобів і джерел їх покриття; структура джерел формування капіталу і його розміщення, рівновага між активами й пасивами (зобов'язаннями) підприємства, ефективність та інтенсивність використання капіталу, ліквідність і якість активів, інвестиційна привабливість тощо [5].

Фінансовий потенціал підприємства визначають п'ять груп показників, пов'язаних з формуванням, розміщенням та використанням фінансових ресурсів, що характеризують: 1) наявність, структуру та забезпеченість фінансовими ресурсами; 2) структуру джерел формування фінансових ресурсів; 3) пропорційність між фінансовими ресурсами (окремими їх елементами) та джерелами формування; 4) грошові потоки підприємства; 5) результативність (ефективність) використання фінансових ресурсів. Одним із пріоритетних завдань формування та використання економічного потенціалу підприємства є забезпечення економічного зростання.

6. Техніко-технологічне забезпечення аграрних підприємств. Головними чинниками, які впливають на розвиток технологій виробництва продукції та формування технологічної політики в аграрному секторі, є: ґрунтово-кліматичні умови; вимоги агротехніки вирощування сільськогосподарських культур стосовно параметрів якості й термінів виконання технологічних операцій; вартість матеріально-технічних, енергетичних і трудових ресурсів; фінансово-економічний стан галузі; рівень матеріально-технічного та кадрового забезпечення. Основною причиною технологічної відсталості землеробства є низький рівень технічного забезпечення аграрних підприємств.

Нині у світовому землеробстві розробляють, вивчають і впроваджують кілька технологій землеробства – інтенсивну, біологічну (органічну) та прямої сівби (No-till). Купівельна спроможність аграріїв дає змогу їм витратити на придбання техніки щорічно лише 5-7 млрд грн, що покриває технологічну потребу в оновленні парку машин лише на 15-20 %. Більшості сільськогосподарських підприємств придбання сучасної енергонасиченої техніки та комбінованих машин нині є практично недоступним. Їхня купівельна спроможність формується за рахунок власних коштів, банківських кредитів, лізингових механізмів і бюджетних програм. В Україні діє три державних програми: часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки; фінансовий лізинг; часткова компенсація відсотків за кредитами комерційних банків [6].

За 2010-2011 роки за державної підтримки придбано техніки на суму майже 18 млрд грн, що більше ніж за весь попередній період незалежності України.

Пропозиції на ринку сільськогосподарської техніки України нині формують вітчизняні машинобудівники, офіційні представники зарубіжних фірм та окремі підприємці. Ринок сільськогосподарської техніки ще недостатньо врегульований. Через це на ньому пропонується велика кількість морально застарілих технічних засобів із вторинного ринку Європи й Америки, які не відповідають вимогам перспективних технологій. Небезпечним є те, що через деякий час цю застарілу техніку доведеться ремонтувати, а запасні частини для її ремонту в 3-5 разів дорожчі, ніж на нову техніку [6].

7. Державна фінансова підтримка підприємств аграрного бізнесу. Варто зазначити, що інвестиції з державного бюджету в сільське господарство щороку зростають, але їхня частка як інвестиційного джерела знизилася і дорівнює лише 3-4 % загального обсягу інвестицій галузі. Підприємствам аграрної сфери, зокрема приватним, порівняно з підприємствами інших галузей, складніше одержати доступ до кредитних ресурсів, що пояснюється такими умовами: високі відсоткові ставки, низька рентабельність і нестабільний рух готівкових коштів у сільському господарстві, правове неврегулювання питань власності на землю, непрозорість ринку, відсутність стабілізаційних фондів, зовнішнього або міжнародного фінансування та страхування ризиків, уніфікованої банківської політики, неналежне управління в середовищі кредиторів [7].

Вивчення зарубіжного досвіду засвідчує, що аграрний сектор у провідних країнах кредитується у великих обсягах. До країн із найвищою питомою вагою позичкових коштів в аграрному капіталі належать Великобританія та Німеччина – 50 %, на Францію припадає понад 40 %, Італію та Бельгію – понад 30 %. Формування кредитної системи визначається існуючими у країні кредитними відносинами і способом надання відповідних форм кредиту. Аналіз умов формування фінансових ресурсів підприємств аграрної сфери, у тому числі приватних підприємств, та доступу їх до зовнішніх джерел фінансування засвідчують необхідність перегляду концептуальних основ державного регулювання економіки та активізації позиції держави.

Необхідність посилення державного регулювання економічних відносин в аграрній сфері зумовлена значенням сільськогосподарського виробництва в національному господарстві нашої держави [7].

Першочерговими заходами щодо відродження галузі сільського господарства мають бути: дотації у сільське господарство, поліпшення фінансування та кредитування села, зменшення відсоткових ставок за кредитами, стимулювання будівництва тваринницьких комплексів, встановлення справедливих цін на сільськогосподарську продукцію, врегулювання законів щодо ринку землі.

Підґрунтям високої технологічності виробництва продовольства та технічних культур є потужна науково-дослідна база. Результатом наукомістких удосконалень у сільському господарстві буде не тільки продовольча безпека, а й поліпшення якості навколишнього середовища та економічного розвитку.

Сільське господарство має бути визначене як пріоритетна галузь для інвестицій у наукові дослідження. Необхідно розширити й навчальну місію університетів, пов'язаних з аграрними дослідженнями, для того, щоб охопити як стаціонарне академічне, так і дистанційне навчання.

Поповненню фінансових ресурсів і розширенню діяльності й розвитку приватних підприємств в аграрній сфері сприятиме системне та комплексне вирішення завдань аграрної реформи в Україні, зважена державна політика розвитку села та механізмів її реалізації, формування фінансових і кредитних відносин [8]. Нижче наведемо схему (рис.) шляхів підвищення фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного бізнесу.

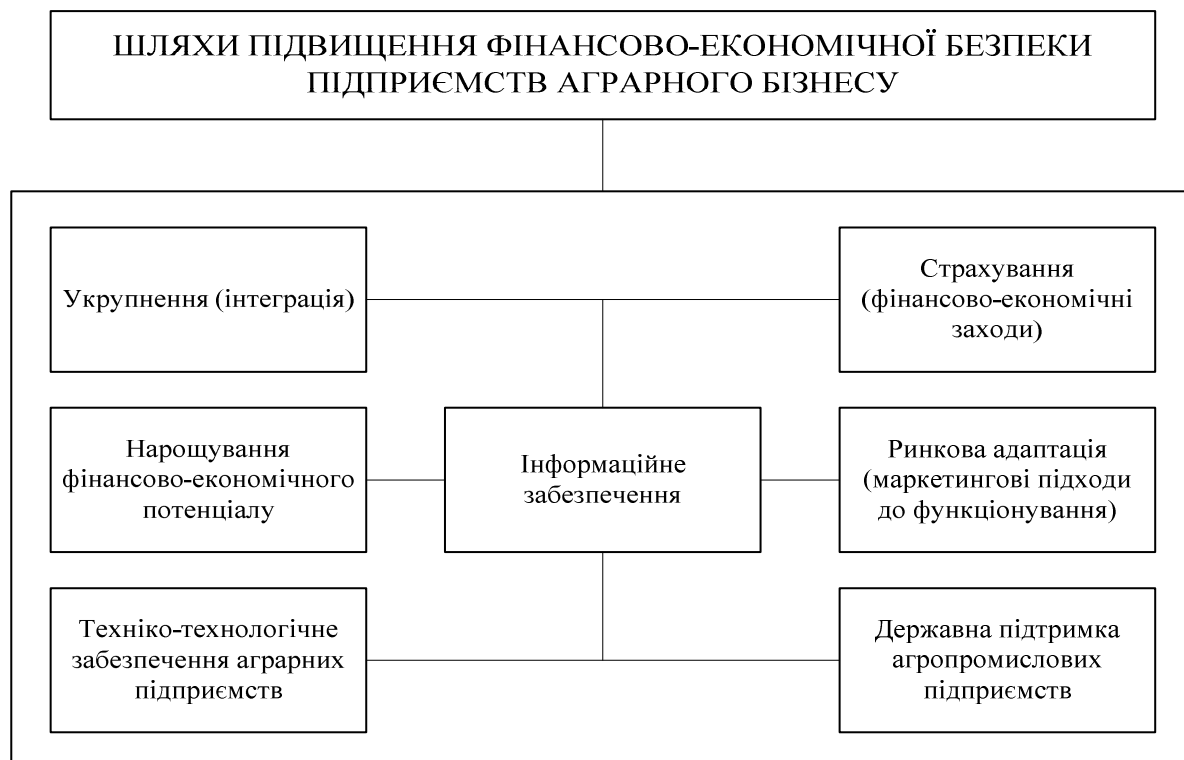

Рис. Шляхи підвищення фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного бізнесу

Для оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного бізнесу (переважно великих сільськогосподарських підприємств, організацій, установ) можна скористатися моніторингом фінансово-економічної безпеки підприємства (табл.) [9; 10].

Таблиця

Показники фінансово-економічної безпеки підприємств аграрного бізнесу

Показники	Оцінка	Допустиме (граничне) значення показника
Коефіцієнт поточної ліквідності	Безпечно/небезпечно	>1
Коефіцієнт автономії	Безпечно/небезпечно	>0,5
Рентабельність активів	Безпечно/небезпечно	> індексу інфляції
Рентабельність власного капіталу	Безпечно/небезпечно	> рентабельності активів
Рівень інвестування амортизації	Безпечно/небезпечно	> 1
Темп зростання прибутку	Безпечно/небезпечно	> темпу зростання виручки
Темп зростання виручки	Безпечно/небезпечно	> темпу зростання активів
Темп зростання активів	Безпечно/небезпечно	>1
Оборотність дебіторської заборгованості	Безпечно/небезпечно	>12
Оборотність кредиторської заборгованості	Безпечно/небезпечно	> оборотності дебіторської заборгованості
Достатність грошових коштів на рахунках	Безпечно/небезпечно	>1
Середньозважена вартість капіталу (WACC)	Безпечно/небезпечно	> рентабельності активів
Економічна додана вартість (EVA)	Безпечно/небезпечно	>0

На основі наведеної таблиці можна проводити оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки в динаміці за останні 3 роки та відповідно до отриманого результату робити прогноз щодо подальшого розвитку підприємства.

Таким чином, проаналізувавши відповідні коефіцієнти та фінансово-економічні показники, можна зробити відповідні висновки щодо дій з покращення фінансово-економічної безпеки підприємства [9; 10]:

- збільшення розміру власного капіталу у валюті балансу (за рахунок забезпечення зростання чистого прибутку і скорочення заборгованості);
- скорочення довгострокових та (або) короткострокових зобов'язань;
- нарощування розміру чистого прибутку і при необхідності скорочення обсягу активів, що не приносять дохід;
- збільшення обсягу реалізації продукції і при необхідності скорочення обсягу невикористаних у виробництві основних засобів, а також товарно-матеріальних цінностей і невиправданої дебіторської заборгованості;
- нарощування обсягів реалізації продукції і скорочення дебіторської заборгованості;
- збільшення прибутку за рахунок скорочення витрат.

Аналіз фінансово-економічного стану підприємства дасть можливість своєчасно виявляти "загрози", які призводять до втрати підприємством своєї фінансово-економічної безпеки та визначити першочергові проблемні сторони роботи аграрного підприємства в ринкових умовах господарювання.

Висновки і пропозиції. Таким чином, можна виділити основні показники оцінювання економічної безпеки на підприємстві. По-перше, це оцінка фінансового стану підприємства в частині його фінансової стійкості і рентабельності роботи. Як самостійний напрямок необхідно прийняти оцінювання якості та конкурентоспроможності продукції. Наступний фактор економічної безпеки – власне виробничий процес, включаючи технічний стан основних засобів та ефективність використовуваних технологій. При цьому інноваційна діяльність підприємства розглядається як необхідна умова, без якої неможливі успіх і виживання в довгостроковій перспективі. Окремі оцінки підлягають трудові ресурси підприємства і його кадрова політика, а також управлінська складова фінансово-економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. *Бланк І. А.* Управління фінансовою безпекою підприємства / І. А. Бланк. – 2-ге вид. – К. : Ельга, 2009. – 776 с.
2. *Плескач В. Л.* Методологічні засади державного регулювання фінансово-економічного розвитку / В. Л. Плескач, А. В. Кулик // *Фінанси України.* – 2009. – № 10. – С. 27.
3. *Пластун В. Л.* Страхування ризиків сільськогосподарських підприємств / В. Л. Пластун // *Вісник Сумського національного аграрного університету.* – 2008. – № 12/1 (33). – С. 58-62.
4. *Ждаміров Є. Ю.* Види адаптації сільськогосподарських підприємств до умов ринку / Є. Ю. Ждаміров // *Вісник Сумського національного аграрного університету.* – 2008. – № 12/1 (33). – С. 112-120.
5. *Шеремет А. Д.* Комплексный анализ хозяйственной деятельности / А. Д. Шеремет. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 415 с.
6. *Танчик С. П.* Основні напрями розвитку землеробства в Україні / С. П. Танчик // *Пропозиція.* – 2008. – № 10. – С. 51-56.
7. *Білоусько Я. К.* Державна підтримка техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва / Я. К. Білоусько, П. А. Денисенко, В. Л. Товстопят // *Економіка АПК.* – 2005. – № 5. – С. 30-35.
8. *Колодій М. І.* Державна фінансова підтримка приватного підприємництва в аграрній сфері / М. І. Колодій // *Вісник Львівського національного аграрного університету.* – 2011. – № 18/1 (41). – С. 154-161.
9. *Запорожцева Л. А.* Предприятия при переходе на МСФО / Л. А. Запорожцева // *Международный бухгалтерский учет.* – 2011. – № 36. – С. 46-51.
10. *Copyright certificate № 2011614886, Federal service on intellectual property, patents and trademarks of the Russian Federation. The program for electronic computers «Monitoring of financial*